

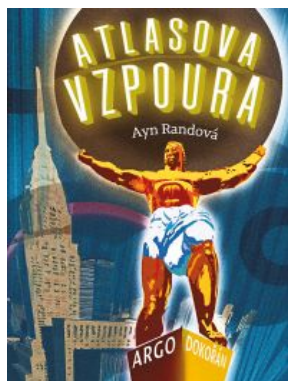
Kultura

Vzpouora kapitalistických nadlidí

29. 11. 2014 | aktualizace: 30. 11. 2014 11:50

Vychází klasika od kultovní postavy americké pravice Ayn Randové

Kamil Fila

Román *Atlasova vzpoura*, který nyní poprvé vyšel česky, bývá čtenáři podle jejich politické orientace označován za Bibli i *Mein Kampf* kapitalismu a individualismu. Přečíst jedenáctisetstránkové dílo každopádně znamená vystavit se tortuře špatného slohu, opakovaných tezí typu „A je A“ i absenci smyslu pro humor. Tedy ne že by nebylo možné se zasmát. Kdykoli zde i poslední bezdomovec dokáže spustit několikastránkový monolog na téma svobody, kreativity a odporu k regulacím, nezbyvá nám nic jiného. Autorka knihy Ayn Randová (1905–1982) totiž nikdy nesleví ze smrtelné vážnosti při ztvárňování premisy, co by se stalo, kdyby vstoupili do stávký nikoli proletáři, ale naopak ti nejbohatší a nejschopnější podnikatelé a vynálezci, aby ukázali, že bez nich se svět neobejde.

Atlasova vzpoura vlastně ani není román, popírá mnohohlasost a líčení světa z více úhlů pohledu. Rází jedinou pravdu, již by šlo ironicky přeložit do hesla „Pokud neuvažujete bez emocí jako robot, nejste člověk“, případně „Zavrhněte cokoli, z čeho nemáte okamžitý užitek“. Autorka, která neměla děti, nevydržela v trvalém

vztahu a na sklonku života při rakovině byla odkázána na péči státního personálu, by mohla dodat: „Nikdy nedopustíte, abyste svůj život museli obětovat pro druhé.“

Racionální sobectví

Smutné pobavení nás však opustí, když zjistíme, že *Atlasovy vzpoury* se od roku 1957 prodá každoročně až půl milionu výtisků a že pořád inspiruje řadu vlivných lidí. Kniha se stala východiskem pro filozofii objektivismu, jehož základem je totální racionalita. Věř v něj třeba think tank Cato Institute, jehož členem je Václav Klaus, mezi globálně nejvýznamnější příznivce Randové patří někdejší šéf americké centrální banky Alan Greenspan či republikánský kongresman Paul Ryan, který se jako kandidát na viceprezidenta postavil ve volbách v roce 2012 Obamovu týmu. Filozofii vyznává řada burzovních makléřů či americké hnutí Tea Party prosazující minimální výdaje státu. Z Randové stále čerpají i méně radikální republikáni, byť mají problém s jejím ateismem.

Ti všichni se řídí zásadami „racionálního sobectví“ a „etického egoismu“ – učení, že je správné nemyslet na ostatní, a rozhodně ne na „abstraktně nedosažitelné dobro lidstva“. Čím budu jako jednotlivec úspěšnější, tím lépe se bude dařit ostatním, neboť moje zboží a služby pozvedají úroveň civilizace. Peníze nejsou kořenem zla a morální korupce, ale naopak nejdokonalejším vyjádřením hodnot lidské práce; mravním základem, vůči němuž existuje pouze nemorální varianta vojenského, třídního, gangsterského nebo státního násilí.

Děj na pomezí sci-fi, thrilleru a romace popisuje deset let ze života bohaté podnikatelky, která skrze vztahy s úspěšnými vynálezci čím dál víc zjišťuje, jaké překážky těmto nositelům pokroku klade stát. Spíš než ságu to nakonec připomíná ideologickou přednášku, je ovšem dobré ji absolvovat, pokud chceme rozumět tomu, jak myslí jedna část politického spektra (v Česku asi jen Strana svobodných občanů) a mnozí podnikatelé či korporace. Román ve své rozloze superdetailně zdůvodňuje, kdy, jak a proč být chladný, tvrdý a neústupný, a jak navíc dokázat racionálně obhájit takový postoj coby nejmorálnější ze všech.

Kdo text začne vyznávat, bude se cítit jako velikán.

Kdo text začne vyznávat, bude se ve své nekompromisnosti cítit nikoli jako padouch, ale coby nepochopený velikán, který na ramenou nese tíži světa. Získá jistotu, že kdokoli mu brání ve zmnožování zisků, je pijavice a neschopný ubožák, jenž nenávidí život a evoluční vývoj. V geniálním nadčlověkovi se takto střádají křivdy a nakonec se musí vzepřít – zanechat neschopné, ať se požerou, a odejít do nové Atlantidy, kde se kapitalismus vybuduje znovu, na zelené louce.

Tuto vizi se Randová snažila ztvárnit tak přesvědčivě, až sepsala kýč, jehož estetika se komicky shoduje s estetikou socialistického realismu i fašistické propagandy. Její hrdinové, ředitelka drah Dagny Taggartová, ocelář Hank Rearden, vynálezce John Galt, těžař Francisco D'Anconia a spravedlivý pirát-filozof Ragnar Danneskjöld, jsou vysocí, štíhlí, se vzpřímeným držením těla, hustými (většinou blond) vlasy, čistou pletí, pevnými rysy, soustředěním, a přitom uvolnění, s absolutní sebekontrolou, nikdy nedají znát nepřípadné emoce a vždy si zachovávají hrdost.

Jejich protivníci jsou naopak tlustí, ochablí, těkají pohledem, nedrží slovo, projevují se iracionálně, nezvládají emoce a nemluví, ale „ječí“ „skučí“ či „vřískají“. Není jisté, zda si Randová nedovedla představit důstojné oponenty, nebo tím chtěla manipulovat city čtenářů – což by ovšem byla podpásovka vlastním zásadám.

Sama pro sebe

Ruská emigrantka přišla do USA v roce 1925, nejprve se živila psaním scénářů v Hollywoodu, poprvé uspěla v roce 1943 s románem *Zdroj*

o individualistickém architektovi, pak přišel *Atlas* – opus magnum, jehož psaním strávila třináct let v izolaci. Neměli bychom ale Randovou odsuzovat za otevřenost, s níž zde formuluje svou extrémní vizi. Je lepší polemizovat s někým, kdo nezkouší být finanční dravec, a přitom duchovní bytost, která jezdí do Tibetu – jak to vidíme dnes.

V románu samozřejmě nic z problémů současného kapitalismu nenajdeme. Neexistuje tu globalizace, daňové ráje, ekologie, nikdy se neřeší platy ani to, jak sociální rozdíly eskalují etnické a náboženské konflikty. To by asi nezvládl ani mnohem lepší prognostik než Randová, která blíže neurčenou budoucnost USA (rozhodně dál než v šedesátých letech) technologicky vůbec neodhadla. Dá se ale předpokládat, že na jejích tezí by to stejně nic nezměnilo. Hodnoty jsou totiž „objektivně diktovány přirozeností světa a člověka“ – a jedinou chybou a principem, který způsobuje bídu, jsou regulace, kvóty a úsporná opatření.

O jednotlivostech se jistě dá diskutovat, jako celek má však její svět natolik zjednodušující rysy, že snad nejlépe promlouvá k adolescentům a těm, kteří zoufale cítí, jak je omezuje okolí – a v hlavách si přehrávají fantazie, jak z nich něco velkého vyroste. Ne náhodou některé skeptičtější zámořské texty začínají autoři tím, jak knihu coby teenageri hltali. Nakonec nejlepší recenzi si asi Randová udělila v doslovu: „Když píšu fikci, vytvářím sama pro sebe svět, po němž toužím.“

Ayn Randová: Atlasova vzpoura

Přeložil Aleš Drobek, Argo, Dokořán, 1112 stran

[Jak používat nové diskuse](#)

reklama
[Obchodní podmínky](#) © Copyright [Economia, a.s.](#) ISSN 1801-1446
Autorská práva vykonává vydavatel. Bez písemného svolení vydavatele je zakázáno jakékoli užití částí nebo celku díla, zejména rozmnožování a šíření jakýmkoli způsobem, mechanickým nebo elektronickým, v českém nebo jiném jazyce.
reklama
reklama